Likya Yolu ve Çevresinin Bölgesel / Yerel Kalkınmada Yeri

The place of Lycian Way and its environs in the regional development

Canan Baştemur*

Kastamonu Üniversitesi Cide Rıfat Ilgaz MYO, Turizm ve Otelcilik Bölümü, Cide-Kastamonu

Öz: *Likya Bölgesi; günümüzde teke yarımadası olarak bilinir, Fethiye ve Antalya Körfezleri arasında kalır. Likya Yolu ise bu bölgedeki Likya şehirlerini birbirine bağlayan antik bir ticaret yoludur. Bu çalışmada, Likya Bölgesinin tamamı değil özellikle Likya Yolu ve çevresinin turizm potansiyeli araştırılmış, turizm açısından, bölgenin yerel kalkınmadaki yeri incelenmiş ve yörenin doğasının korunmasını olumlu etkileyecek öneriler ortaya konulmuştur. Likya Yolu'nu Avrupa Kültür Rotası programına dahil etmek, bu önerilerin en belirgin olanıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Likya Yolu, Avrupa Kültür Rotası, turizm, Likya Bölgesi, yerel kalkınma*

Abstract: *Lycia Region located between Fethiye and Antalya Gulfs is known Teke Peninsula nowadays. The Lycian way that combined all of the Lycian cities is an acient trade way. In this study, not only the whole Lycian Region but especially the tourism potention of Lycian Way and its environs is researched and the place of the region in the local development is analysed in terms of toursim and the suggestions which effects the regional development,affirmatively, is proved. The most marked suggestion is to include the Lycian Way into European CulturalRoute.*

Key Words: *Lycian Way, European Cultural Route, tourism, Lycian Region, local development*

1.Giriş

"Likya Yolu ve Çevresinin Bölgesel/Yerel Kalkınmadaki Yeri" isimli bu çalışmada amaç; Likya yolu rotası üzerinde belirlenen doğal, kültürel ve tarihi kaynakların turizme oluşturduğu zeminin, yerel kalkınmaya olan pozitif etkisinin belirlenmesi ve bu yolun Avrupa Kültür Rotası programına dahil edilmesi önerilerek bölgenin bu durumdan nasıl etkileneceğinin ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda, bu çalışmada ilk olarak; Likya Bölgesi ve Likya Yolundan bahsedilecektir. Bu bölgedeki turizm potansiyeli ile ilgili yapılan araştırmalardan sonra, yapılan alternatif turizm aktiviteleri belirlenecektir. Bölgenin yerel kalkınmadaki yeri sayılarla ifade edildikten sonra, Avrupa Kültür Rotasının içeriğinden bahsedilip Likya Yolu'nun Avrupa Kültür Rotasına niçin dahil edilmesi gerektiğinden, bu rotaya dahil edilmesinin bölgesine ve bölgenin korunmasına nasıl etki edeceğinin araştırılmasıyla çalışma son bulacaktır.

2. Kuram

2.1 Likya Bölgesi ve Likya Yolu

Likya; tarihi MÖ.2000'li yıllara kadar giden Hititlerin çağdaşı olan günümüzde Teke Yarımadası olarak bilinen Fethiye ve Antalya körfezi arasında yaşamış, günümüze arkeolojik açıdan pek çok eser bırakan bir uygarlıktır. Likya Yolu ise; 509 km'den oluşan; bilinen 17 Likya şehrini birbirine bağlayan, günümüzde yürüyüş rotası olarak kullanılan eski bir ticaret yoludur. Garanti Banka'sının 1996 yılında ülkemizin sahip olduğu değerleri ortaya çıkarabilmek için proje yarışması düzenlemesi ve İngiliz uyruklu Cate Clow'un sunduğu "Likya Yolu" projesinin birinci seçilmesiyle günümüze kazandırılmıştır. Yol üzerindeki patikalardan bir kısmının gönüllüler ve Cate Clow tarafından işaretlenip haritalanması ile oluşturulmuş yürüyüş rotası 1999 yılında hizmete açılmıştır. Şu an yer yer kaybolsa da parkurun tamamı işaretlenmiş olup, destekleyici kuruluşlar ve gönüllüler tarafından bakımı yapılmaktadır. Likya yolu üzerinde yer alan antik şehirler; Sidyma, Pınara, Letoon,

* İletişim Yazarı: C. Baştemur , e-posta: canantanrisever@gmail.com

Xanthos, Patara, Phellos, Antiphellos, Apollonia, Aperlai, Simena ve Kekova, Teimioussa, Sura, Andriake, Myra, Limra, Olimpos, Fasalis'tir.(Clow,K: 2000: 12)

Şekil 1. Likya Yolu

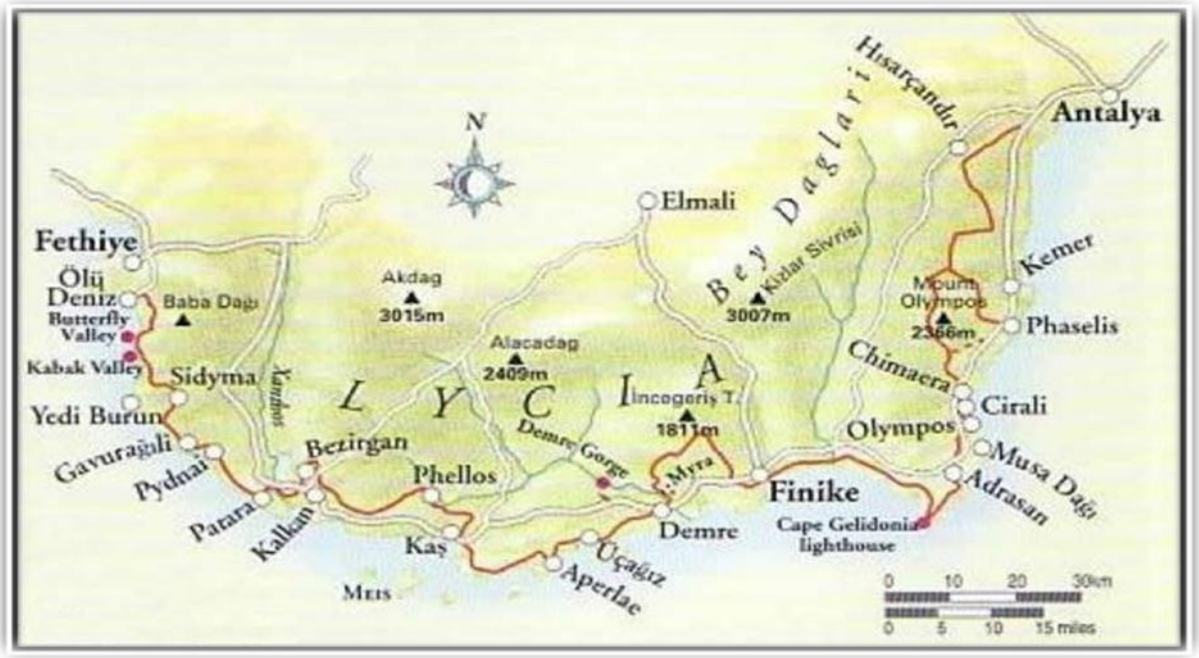

Kaynak: Rachidson, 2000; Lycian Way

2.2 Likya Yolu Turizm Değerleri ve Alternatif Turizm Etkinlikleri

Likya yolu bünyesinde pek çok farklı turizm etkinliğini barındırır. Likya yolu üzerinde bulunan antik şehirlerin her biri gezilmeye değer, efsaneleri ve tarihi özellikleriyle dikkat çekici ve kültür turizmine açıktır. Yol boyunca klasik turizm olarak adlandırılan deniz, kum, güneş turizminden faydalanacak yerler aşağıdaki gibidir:

Kabak Koyu, Faralya(Kelebekler Vadisi), Patara, Kaş, İnce Burun, Sıcak Yarımadası, Kekova, Finike, Mavikent, Çıralı, Tekirova, Fasalis, Ölüdeniz, Adrasan, Finike, Gökkaya Koyu, Kesmeboğa Çayı, Çıralı-Tekirova arasındaki koylar.(Umar,1999;27)

Türkiye 3000 endemik bitki türüyle, Avrupa'daki toplamı 2750 olan endemik bitki sayısı geçmektedir. Özellikle Antalya bölgesi 600 endemik bitki türüyle ülkenin gözbebeğidir. Likya Bölgesi'nde yetişen sığla ağacı olarak bilinen Liquidambar orientalis ve Likya kuşkonmazı olarak adlandırılıan Asparagus Lycicus bu bölgeye özel korunması gereken ve sayıları hızla azalan endemik türlerdendir.(Davis, 1988: 17) Ekim ve arkadaşları(1985) yaptıkları çalışmalarda nesli tükenen türleri belirlemişlerdir. Bu olumsuz faktörler zamanla bitkilerin durumlarını tespit etme ve gerekli önlemleri alma ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaca yardımcı olmak amacı ile "Uluslar arası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği(IUCN) kurulmuştur. Türkiye'nin nadir endemik türleriyle ilgili Kırmızı Bülten denilen "Red Data Book" isimli eseri ortaya çıkarmışlardır. Bu eserde yukarıda adı geçen iki tür de bulunmaktadır. Likya Yolu güzergâhında bu türlerin varlığı dikkat çekmektedir. Flora ve fauna açısından oldukça zengin olan bölge, kuşların göç yolu üzerinde olamamakla birlikte; nemli, sulak, sazlık ve yeşil alanların fazla ve çeşitli olması bu bölgede kuş çeşitliliğini, dolayısıyla da kuş gözlemcilerinin bölgeye olan taleplerini artırmıştır. Konaklama ve kamp imkânlarının aynı zamanda

hava koşullarının da uygunluğu sebebiyle de çok tercih edilen bir bölgedir. Haftalık, on beş günlük ornitoloji turları yapılabildiği gibi günübirlik amatörler için de turlar yapılabilmektedir.

Olimpos Beydağları ve Patara Milli parkları önemli rekreasyon alanları olmakla birlikte; Patara Noel Baba olarak tanınan St. Nickholas'ın doğum yeri olarak bilindiğinden; Demre ve Patara her yıl binlerce hıristiyana inanç turizmi açısından ev sahipliği yapar. 2009 yılında Patara'yı ziyaret eden turist sayısı 72.820 kişidir. Sahip olduğu endemik türler açısından dünya mirası olarak korunması önerilmiş 100 dağdan birisi olan Babadağ'ın eteklerinde bulunan Kelebekler Vadisi, 8 Şubat 1995'te 1.derecede doğal SİT ilan edilmiş ve her türlü yapılaşmaya kapatılmıştır. Vadi ismini barındırdığı 80'den fazla kelebek türünden ve özellikle kaplan kelebeğinden almıştır.(Ünal,2010;51)

Scuba-Diving ve batık turizmi Kaş ve civarındaki önemli alternatif turizm türlerindendir. Finike'de bulunan Gök Mağarası, Asya'nın dalışı yapılmış en derin mağarasıdır. Ayrıca günümüzde Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Uluburun Batığı ve kazısı tamamlanan ilk sualtı batığı ünvanına sahip Gelidonya Batığı da bölgenin cazibelerinden birkaçıdır. Likya bölgesinde bulunan en önemli yamaç paraşütü merkezi Babadağ'dır. Bölgede şu anda yapılan diğer alternatif turizm etkinlikleri ise Ölüdeniz Rotary Club tarafından gerçekleştirilen bisiklet turizmi, kamp turizmi, Kayaköy civarında yapılan binicilik ve su sporlarıdır.

2.3 Avrupa Kültür Rotası

1987 yılından beri Avrupa Konseyi tarafından yürütülen Avrupa Kültür rotaları programının amacı; Avrupa'nın farklı ülkelerinin ve kültür miraslarının ortak kültürel miras olduğunu ortaya koymak ve zaman ve mekanda seyahat etmenin yolunu göstermektedir. Avrupa Konseyi parlementerler meclisinin önerisi ve 1985'te Avrupa kültürel mirastan sorumlu bakanların yaptığı toplantı sonucu, 1987 yılında Avrupa Konseyi tarafından İspanya'da yer alan " The Santiago de Compestella" ilk Avrupa Kültür Rotası olarak seçilmiştir. Bu rota, öncelikle esin kaynağı olarak hizmet etmiş, daha sonrasında ise gelecek faaliyetlerin planlanmasında referans noktası olmuştur.(Kulözü,2009;77) Avrupa konseyi tarafından kültür rotaları programlarının amaçları aşağıdaki gibidir:

1. Avrupa'nın kültürel kimliğinin, Avrupa vatandaşlığının farkındalığını arttırmak; paylaşılan değerlere anlaşılır bir form vererek temelinde kültür rotaları aracılığıyla tarihin etkilerini takip ederek, ortak Avrupa kültürünü paylaşmak ve geliştirmek,
2. Avrupa tarihinin daha iyi anlaşılması yoluyla kültürlerarası ve dinler arası diyaloğun desteklenmesi,
3. Yaşam kalitesini artırma aracı, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmenin kaynağı olarak kültürel ve doğal mirası geliştirmek ve korumak,
4. Sürdürülebilir gelişme vizyonu ile kültür turizmine öncelik vermek,
5. Avrupalıların boş zaman aktivitelerinde, kültürel turizme yönelmeleri için özel mekanlar yaratmak.

Projenin uygulama çerçevesi, Avrupa Konseyi Avrupa Kültürel Konvensiyonu'nu imzalamış 48 üye ülke vekilinin kararları ve geliştirdikleri ilkeler üzerine kurulmuştur. Bu ülkeler önerdikleri rotaların riterlerini yerine getirmiş olmak koşuluyla kültür rotaları için önerilerde bulunmaktadırlar. Gerekli kriterler aşağıdaki gibidir. (Anonymous2008 b)

1. Tarihi olan bir rotayı ya da yeni tasarlanmış bir rotayı takip etmelidir.
2. Bilimsel araştırma, tarihi mirası koruma, geliştirme ve zenginleştirme, genç Avrupalılar arasındaki kültürel ve eğitimsel değişim, modern kültürel ve artistik uygulamalar, kültür ve sürdürülebilir turizm gibi uzun vadede çok taraflı işbirliği projelerinde artış sağlanmalıdır.
3. Bir ve daha fazla bağımsız, organize edilmiş birlik ve federasyon şeklinde olan ağlar tarafından yönetilmelidir.

4. Güzergâh boyunca konaklama, ulaşım ve güvenlik sağlanmış olmalıdır.
5. Rota Avrupa Kültür Rotası standartlarında işaretlenmiş ve haritalandırılmış olmalıdır.
6. Güçlü uluslar arası tema, yürüyüşe uygun patikalı bir rota ve çekici kırsal alan bulunmalıdır.

Avrupa Konseyi, kültür rotaları program politikalarının yönünü belirler, yeni temalar ve rotalar tanımlar, ağları onaylar ve Avrupa Konseyinin Kültür Rotası ya da Avrupa Konseyinin ana kültür rotası kararını verir. Avrupa Konseyi sertifikası olan farklı kategorilerdeki kültür rotalarından bazıları; Avrupa Mozart Yolu, Viking Rotası, Yahudi Mirası Rotası, Zeytin Ağaçları Rotası, Romanesk Rotası. Avrupa Konseyi'nin 1987 deklerasyonu ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bu rota 1000 yılın üzerindeki Avrupa tarihini yansıtması açısından da sembolik de olsa bir öneme sahiptir. Ayrıca Avrupa bütününün kültürel işbirliği modeline hizmet etmektedir. Avrupa'nın ilk ve en önemli rotası olan Santiago rotası büyük bir başarı gösterip resmen açılışının ardından 1999 yılında yüzellibeşbin kişi rotayı tamamlayarak sertifikalarını almıştır. Ancak rotanın tamamını değil de bazı kısımlarını yürüyenler sertifika alan kişilerden sayıca çok daha üstündür. Yedi yılda bir St.James'in doğduğu gün pazar gününe denk geldiğinde o yıl "kutsal yıl" olarak ilan edilir. Kutsal yılın anlamı ise o yıl içinde rotada yürüyenlerin günahlarından arındığına olan inanıştır. Sadece rotanın bazı bölümlerini yürüyenlerin olduğu ve tamamı her yıl 70000 hacı tarafından yürünüldüğü düşünüldüğünde bu rotayı yürüyenlerin sayısı yüz binlerce kişiyi aşıyor. Bu rakam son kutsal yıl olan 2004'te iki katına çıkmıştır. Ayrıca rotanın St. James teması başka projelerde de destek sağlamıştır. Bunlar; eğitim,yaşamsal aktiviteler, çevre koruma, tarih odaklı çalışmalar, edebiyat, mimarlık ve müzik gibi rotanın tarihinden de etkilenen çeşitli alanlardır. Sağlanan bu desteklerle, hem rotanın, hem ülkenin tanıtımı yapılmış, rota üzerindeki doğal kaynaklar korunmuş, konaklama tesisleri iyileştirilmiştir. Sadece tesislerde değil, tüm çevrede iyileştirme çalışmaları artmıştır. Ayrıca turizm çeşitlenmesine katkı sağlayıp, inanç turizmini yürüyüşle birleştirerek alternatif turizme katkı sağlamıştır. (İbrahimov,2006)

Materyal ve yöntem

1999 yılında Likya Yolu turizme açılsa da, bilinirliği 2003 ve sonrasında olmuştur. Sadece Likya Yolu yürüyüşü yapmak için bölgeyi tercih edenlerin istatistikî bilgisi yıldan yıla olan grafiklerle kesin olarak henüz mevcut değildir. Ancak bu yolu yürüyenlerin çoğunun yabancı olması dikkat çekicidir. Yürüyüş turizminin ülkemizde de önem kazanmasıyla Likya Yolu yerli turistler tarafından da tercih edilir olmuştur. Bu çalışma hazırlanmadan önce Likya Yolu'nun tamamı 35 günde yürünmüş ve fotoğraflanmıştır. Likya yolu, Sunday Times gazetesi tarafından dünyanın en iyi 10 uzun mesafe yürüyüş rotasından biri olarak seçilmiştir. Likya yolu sadece antik şehirleri değil, günümüzde de iki ilin farklı ilçelerini içerdiğinden gelenlerin sayısına ilişkin tam bir istatistik veri bulunmamaktadır. Likya Yolu yürüyüşü mevsimsel etkiler sebebiyle, ilkbahar ve sonbahar aylarının yaza yakın dönümlerinde yapılmaktadır. (Kısaca nisan-mayıs, eylül-ekim). Profesyonel olarak değil, yerel bazda Kaş ilçe turizm müdürlüğü tarafından yapılan parkur yürüyüşlerine geçen yılki katılımcı sayısı 280 iken, bu yıl düzenlenen etkinlikteki katılımcı sayısı 320'dir. (Okyanus,2010;23) 2004-2007, 2007-2010 yılları arasında bölgeye gelen turist sayıları aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

Aşağıdaki grafiklerde görüldüğü gibi; 2004-2007 yılı karşılaştırmalı verilerine bakıldığında Likya Yolu yürüyüşünün bahar aylarında yapılması sebebiyle, bahar aylarında gelen turist sayısındaki artış dikkat çekicidir. 2007-2010 ilkbahar kıyaslamasında yüzde yirmi beşlik artış dikkati çekmektedir.

Şekil:2 Likya Bölgesine Gelen Turist Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

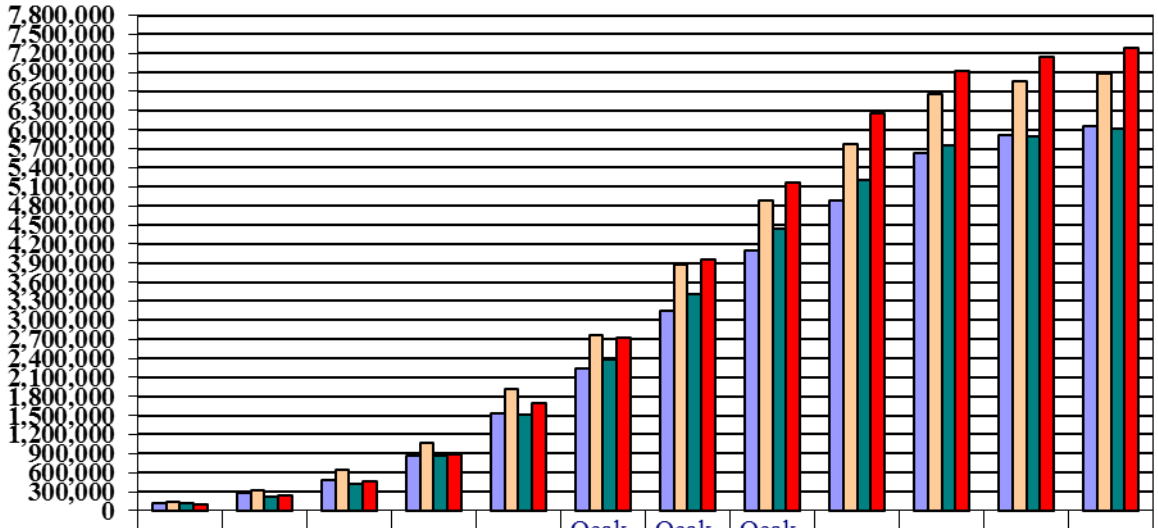

	Ocak	Ocak-Şubat	Ocak-Mart	Ocak-Nisan	Ocak-Mayıs	Ocak-Haziran	Ocak-Temmuz	Ocak-Ağustos	Ocak-Eylül	Ocak-Ekim	Ocak-Kasım	Ocak-Aralık
2004	114,11	271,15	476,70	860,66	1,542,	2,230,	3,141,	4,086,	4,883,	5,622,	5,912,	6,047,
2005	140,46	325,97	642,74	1,074,	1,909,	2,762,	3,866,	4,875,	5,768,	6,554,	6,770,	6,884,
2006	111,47	222,07	429,32	872,02	1,522,	2,384,	3,414,	4,439,	5,202,	5,742,	5,896,	6,011,
2007	105,58	239,79	464,81	886,44	1,688,	2,731,	3,945,	5,173,	6,255,	6,918,	7,152,	7,291,

Kaynak: Turizm Bakanlığı, Gelen Turist İstatistikleri

Şekil:3 Likya Bölgesine Gelen Turist Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

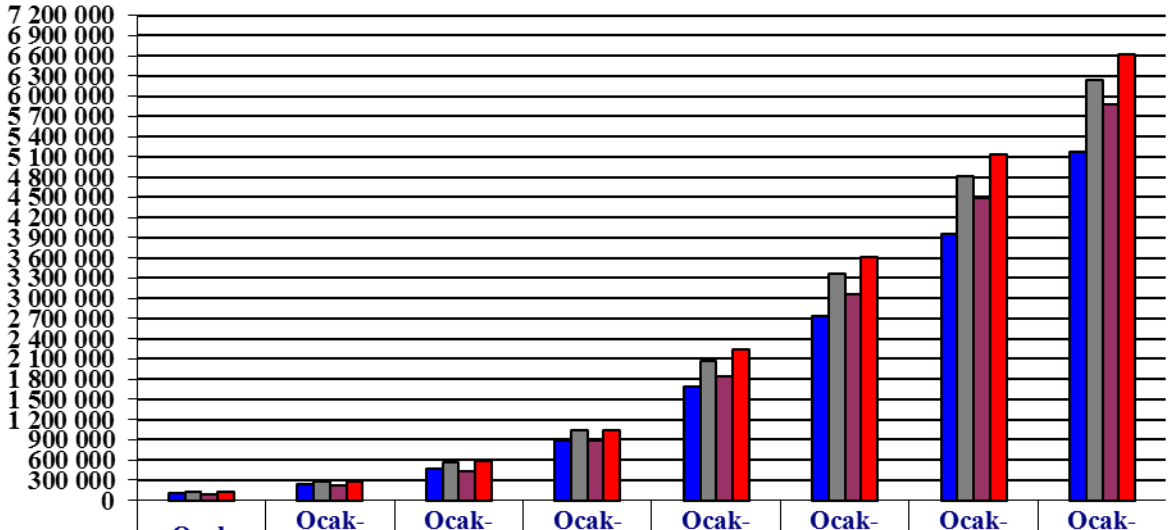

	Ocak	Ocak-Şubat	Ocak-Mart	Ocak-Nisan	Ocak-Mayıs	Ocak-Haziran	Ocak-Temmuz	Ocak-Ağustos
2007	105 584	239 791	464 815	886 441	1 688 302	2 731 309	3 945 054	5 173 874
2008	121 458	273 469	564 546	1 038 458	2 076 335	3 358 491	4 802 695	6 233 197
2009	90 024	219 492	430 307	882 816	1 834 978	3 054 673	4 478 394	5 880 145
2010	120 408	275 670	584 443	1 032 431	2 242 166	3 612 016	5 131 547	6 617 616

Kaynak: Turizm Bakanlığı, Gelen Turist İstatistikleri

Eko turizmde en çok tercih edilen etkinlik yürüyüş(trekking) olup bunu sırasıyla bot gezileri, botanik araştırmaları, kuş gözlemciliği, yerel kültürleri tanıma amaçlı geziler, bakir orman gezileri ve dağcılık izlemektedir. Bu tercihlere ilişkin oranlar aşağıda verilmektedir.

%58 trekking,
%55 bot gezisi,
%31 botanik araştırması,
%28 kuş gözlemciliği,
%25 yerel kültürleri tanıma,
%23 bakir ormanlarda gezi,
%22 dağcılık.

Anket sonuçlarında (anket 234 kişi arasında yapılmıştır) eko turizme katılanların memnuniyet oranları da hayli yüksek çıkmaktadır: Buna göre katılanların

%67 si çok memnun,
%21 i memnun,
%4 fazla memnun değildir.

Turizm uluslararası platformda en az diğer sektörler, hatta çoğu sektörden daha öncelikli olan bir sektör olması yanında, dünyanın en hızlı büyüyen sektörüdür. WTO (Dünya Turizm Örgütü) 2007 verilerine göre; 1950'li yıllarda uluslararası turizm hareketi 25 milyon iken bu sayı 2004 yılında yaklaşık 763 milyona ulaşmıştır. 2007 yılına %2 lik büyüme ile 924 milyondur. 2020 yılında ise bu sayının 1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Gelir artışı ise; 2 milyar dolardan 623 milyar dolara ulaşmıştır. UNWTO tarafından yayınlanan "2009-Barometer October" e göre 2009 yılında ise tüm dünya genelinde yaşanan bu düşüşe rağmen, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Suriye, Lübnan, Ürdün, Bahreyn, Macaristan, İsveç, Endonezya, Güney Afrika, Kenya, Küba, Jamaika, Şili, Uruguay gibi ülkeler de yılın ilk sekiz ayında ümit verici sonuçlar elde etmişlerdir. (UNWTO, 2009a)

Yalnız bu ülkelerin listede olmasında dikkat çeken unsur, bozulmamış doğalarıdır.

TUYED(Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği) Ar-Ge bölümünde gezi ve tur bilgileri veren dünyaca ünlü Lonely Planet, Trip Advisor, Cpnde Nast'ın yayınlarıyla Asya-Pasifik Seyahat Acenteleri Birliği(PATA), Amerikan Tur Operatörleri Birliği (WRTA) gibi kuruluşların yayınlarını tarayarak derlediği bilgilere göre, küresel ekonomik krizin turizmdeki eğilimleri de değiştireceği ortaya konmuştur. Buna göre başlıca turizm trendleri şu şekilde olacaktır.

İç turizm ve yakın ülkeler tercih edilecektir. Ekonomik kriz nedeniyle petrol fiyatları düşse bile uçak bileti fiyatları yüksek kalacağından yakın uçuşları içeren turlar tercih edilecektir. Buna göre; Türkiye'nin yanı sıra Ürdün, Amman, Zimbabwe, İrlanda, Suriye, Kanada, Mısır, Yeni Zelanda ve Uzakdoğu turizmde göreceli olarak diğer ülkelerden daha tercih edilir hale gelecektir. Özelikle Avrupa pazarına yakınlığı nedeniyle Türk turizmi, ekonomik krizde avantaj yakalayacaktır.

- Harcamalar azaltılacaktır. Buna göre kriz nedeniyle harcamalarını kısacak turistler, 2009'da tatil için kendi ülkelerini tercih edeceklerdir. Yurt dışı tercihlerinde ise; yakın ülkelere gideceklerdir.
- Yeni trendler arasında İnanç Turizmi öne çıkacak ve kutsal mekânlara ziyaret artacaktır. Buna İnanç Turizmi Birliğinin 2009 u inanç turizmi yılı olarak ilan etmesi de eklenince bu alana yönelik bir hareketlenme olması beklenmektedir. Seyahat endüstrisinde 18 milyar dolarlık bir pazar oluşturan inanç turizmi, Mersin'de devam eden St. Paul Yılı kutlamaları ve sahip olunan diğer potansiyel değerler, Türkiye'nin inanç turizmi konusunda yıldızının parlamasına yol açacaktır.
- Yerel turizm örgütlenmeleri önem kazanacaktır. Seyahat pazarında içe yönelik hareketlenmedeki artışa paralel olarak, dünya turizminde yerel örgütlenmelerin öne çıkması beklenmektedir. Tatilci ürün seçimini yaparken, bir kenti, beldeyi veya oteli değil, öncelikle yöreyi tercih edecek ve yerel turizm örgütlenmesi önem kazanacaktır.
- Dünya tarihi turlarına ilgi artacaktır. Kültür dozu yüksek ve bilgilendirme özelliği fazla olan turlar tercih edilecektir. Özellikle dünya tarihiyle ilgili turların sayısı artacaktır.

- Dünyada pek çok ülke zengin kültür varlıklarına ve dünya mirası değerlerine sahiptir. Ancak hiçbiri ülkemizin sahip olduğu uygarlıklar mirasının, kültür varlıklarının çeşitliliği ve zenginliği ile yarışacak mirasa sahip değildir. Hitit, Frigya, Likya, Lidya, Roma, Bizans gibi pek çok uygarlığın ve nihayet Selçuklu ve Osmanlıların muhteşem mirası ülkemiz topraklarında bulunmaktadır. UNESCO'nun 1972'deki 16. Genel Konferansı'nda "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'yi kabul etmesinin ardından söz konusu sözleşmeyi 1982'de onaylayan Türkiye'den de toplam 9 varlık bu listeye girmiştir. Bunlardan; Göreme Milli Parkı ve Kapadokya'daki kayalık alanlar(1985) ile Hierapolis-Pamukkale(1988) hem doğal hem kültürel miras; Divriği Cami ve Hastanesi(1985), İstanbul'un tarih alanları(1985), Safranbolu(1994), Truva Arkeolojik alanı(1998) kültürel mirasa dâhildirler. Dolayısıyla ülkemiz bu bakımdan oldukça avantajlı durumdadır. (Anonymous. 2008)
- Teknoloji daha fazla öne çıkacaktır. Tüketici en uygun fiyatı, teknolojik alt yapısı sağlam sitelerden bulmaya çalışmaktadır. Ekonomik krizden dolayı eskiye oranla daha çok fiyata odaklanan tüketicinin bu talebi, rezervasyon, dağıtım gibiprogramlara yatırım yapan turizm şirketlerini şimdi de müşteri ilişkileri yönetimi sistemlerine yatırım yapmaya zorlayacaktır. Dolayısıyla turizm sektöründe e-ticaret çok önemli bir yere gelecektir.
- Kamp turizmine ilgi artacaktır.
- Çevre dostu otellerin sayısı artacaktır. Uluslararası sürdürülebilir turlar konusundaki araştırmalar, gezginlerin seyahat ederken sürdürülebilir turizmi önemseyen şirketleri tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Buna göre turistler, konaklayacakları otelin enerji tasarrufuna, yenilenebilir enerjilere yatırım yapıp yapmadığına dikkat etmektedir. Bu açıdan Türkiye Otelciler Federasyonu tarafından başlatılan "Beyaz Yıldız" uygulaması çevre dostu otellerin sayısını arttırırken, Türk turizmine de olumlu yansıyacaktır.
- Yeşil tercihler artacaktır. Günümüzde her yaştan tatilci giderek artan bir şekilde doğayla barışık, doğayla baş başa geçirecekleri turları talep etmektedir. Dolayısıyla milli parklar gibi korunan alanları ve doğayı ön planda tutan turlar tercih edilecektir. Ülkemizde 2008 yılı sonu itibariyle toplam 40 adet milli park bulunmakta ve söz konusu turlar için önemli bir potansiyel teşkil etmektedirler. Buna bağlı olarak da yeşile dayalı turlar, bisiklet turları, yükseklere tırmanışlar, sıra dışı, ekstrem sporlar ve açk hava etkinlikleri de gelişecektir. (İbrahimov,2006)

Sonuç ve öneriler

Yapılması gereken en önemli şey sürdürülebilirliği sağlamaktır. Bunu yapabilmek için öncelikle koruma-kullanma dengesi temelinde ciddi bir bilimsel çalışma yapmak gerekmektedir. Bölge zaten hem doğal hem kültürel özellikleriyle sürdürülebilir ilkeler dahilinde alternatif turizm ve rekreasyon faaliyetlerine uygundur. Önce ulusal sonra uluslar arası platformda ciddi önem teşkil edebilecek olan Likya Yolu ve çevresi, sürdürülebilirlik temel alınarak, doğru ve denetimli bir planlama yapıldığı takdirde ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel gelişmeler sağlanabilir. Ayrıca dış dünyaya yapılacak olan tanıtım her şey dâhil sistemli oteller, deniz, kum, güneş olarak da adlandırılan klasik turizm tanıtımından çıkarılıp turizm varlıklarının çok daha akılcı kullanımı sağlanabilir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar net bir şekilde göstermiştir ki planlama her ne kadar iyi yapılmış olursa olsun, yöre halkının plana katılımının ve desteğinin sağlanmadığı süreçlerde planın başarı oranı düşmektedir. Bölgenin geliri yüksek oranla turizme sonrasında tarıma bağlıdır. Yerli halk büyük ölçüde geçimini doğal kaynak kullanımıyla elde etmektedir. Bu nedenle başka bir geçim kaynağı olmayan yerli halk yaşamını sürdürme kaygısıyla doğal kaynakları tahrip etmektedir. Likya Yolu rotası ile bölgeyi ziyaret edecek eko turistlerin gerçekleştirecekleri turizm ve rekreasyon faaliyetleri yerli halk için de alternatif bir gelir kaynağı olacaktır. Böylece sürdürülebilir turizmin doğal ve kültürel kaynakların korunması ve kırsal kalkınmanın sağlanması amaçları başarılmış olacaktır. (Ünal,2010;67-70)

Sadece ülkemiz için değil tüm dünya genelinde sürdürülebilir turizm bir tercih olmaktan çıkıp, gereklilik haline gelmiştir. İlginin zorunlu olarak sürdürülebilir turizme kayması ile farklı odak noktalarına ilginin artması, göç vermiş alanlardaki genç nüfusun bu alanlara geri dönüşünü sağlamıştır. Likya Yolu rotasının Fethiye civarı ve sahil kesimindeki halk her yaştandır. Ama yayla ve dağ taraflarında yerli halkı genellikle tarımla uğraşan yaşlılar oluşturur. Gençler genellikle iş olanakların fazla olan yerlere göç etmişlerdir. Likya yolu rotasında yapılacak bir planlama çalışması sonunda planın kırsal bölgelere yapacağı katkı ile yeni iş imkânları olacağından ve var olan imkânlar gelişeceğinden genç nüfusun dışarıya göçü kontrol altına alınmış olacaktır. Eğer göç engellenemezse bu bölgeye gelecek yerli ya da yabancı yatırımcılar ile bölge halkı arasında çıkabilecek sorunlarda göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebepten genç nüfusun yöreye kazandırılması ve sürece katılmalarının mutlaka sağlanması gerekmektedir. Bu şekilde hem kırsal kalkınma hedefi sağlanmış olacak, hem de doğal ve kültürel kaynaklar korunmuş olacaktır. Sonuç olarak sürdürülebilir turizm faaliyetleri için olmazsa olmaz olan yerel halkın sürece desteği sağlanmalıdır. Ayrıca yerli yabancı turistlerin ilgisini çekecek olan Likya Yolu rotası ve yakın çevresindeki kırsal yerleşmelerin kaybolmaya yüz tutan özelliklerinin yaşatılması, doğal doku ve varsa ya da zamanla oluşturulabilecek mimarinin de korunması gerekmektedir. Alternatif turizm etkinliklerinden ve rekreasyonel faaliyeletlerden faydalanmak doğal kaynak kullanımını azaltacak turizm için kaynak oluşturan doğal ve kültürel kaynaklar korunacaktır. Likya yolu ve çevresindeki kırsal yerleşimlerdeki tarım ve hayvancılık sektörler turizm sektörüne entegre edilmelidir. Geleneksel üretim şekilleri sürdürülebilir turizmin ihtiyaçlarına göre düzenlenmeli ve bütünleştirilmelidir. Bölgedeki hayvansal ve tarımsal ürün çeşitliliği arttırılarak sürdürülebilir turizm gelişme gösterebilir. (Özbey,2002)

Likya Yolu Avrupa Konseyi'nin yürüttüğü Avrupa Kültür Rotaları programına dahil edilmelidir. Clow ve ekibi tarafından Avrupa Kültür rotaları standartlarına göre işaretlenen Likya yolu rotası uluslar arası platformda dikkat çekebilecek özelliklere sahiptir. Sadece doğa ve yaban yaşamıyla değil, görülebilir nitelikteki kültürel mirasıyla da bunu hak etmektedir. Bu program içerisinde yer alması Likya Yolu rotasının içinde bulunduğu doğal ve kültürel kaynaklar açısından son derece zengin olan bölgenin uluslar arası standartlarda korunması, planlanması ve tanıtılması açısından etkili olacaktır.

Ancak Avrupa'nın kültür rotalarından biri olmak için Türkiye'nin bazı hazırlıklar yapması gerekmektedir. Farklı alanlardan uzmanların- arkeolog, tarihçi, ilahiyatçılar, rota plancıları, şehir plancılar, koruma uzmanları, pezaj mimarları, haritacılar, biologlar, turizmciler, rehberler ve diğer pek çok meslek disiplinin bir araya geldiği derinlemesine çalışmalar yürütülmelidir. Avrupa standartlarında bir kültür rotaları listesine girebilir. Fakat öncelikle Avrupa Konseyi'nin ülkemize pek çok avantaj sağlayacak bu projeyi kabul etmesi gerekmektedir. Hem turizm ekonominse katkısı olacak, hem bölgedeki arkeolojik kazı ve çalışmalarına, restorasyon çalışmalarına, daha fazla fon ayrılıp, unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerler önem kazanacaktır. Ayrıca kitle turizminin bölgeye olumsuz etkisi, kültür turizmi ile ilgilenen daha bilinçli, koruma-kullanma dengesine özen gösteren ziyaretçileri bölgeye çekecek, bu kişiler yerel kültürleri ve değerleri paylaşarak tüm dünyaya yayılmasını sağlayacaktır.(Akurgal,1998)

Bölgede yapılacak olan alternatif turizm etkinlikleriyle, turizm çeşitlenecek, tek bölgede pek çok farklı tatil avantajı sağlanabilecektir. Türkiye'de bugüne kadar Avrupa Konseyi Kültür Rotaları programına katılma çabası görülmemiştir. Ülkemizde kültürel mirasa sahip çıkmak içinde projeler geliştirilebilir. Likya yolu rotasının bu programa dâhil edilebilmesi için öncelikli olarak gerekenlerin yapılması gerekmektedir. Daha sonra sertifikalandırılması için onaylanması gerekmektedir. Aslında başvuru yapılsa kabul edilme olasılığı yüksek bir değerdir. Hem konaklama hm ulaşım imkânlarının çeşitliliği, sadece kültürel yanıyla değil aynı zamanda muhteşem doğası ve tertemiz çoğu mavi bayraklı plajlarıyla da kültür rotası olmayı hak etmektedir. Ülkemizde Avrupa standartlarında işaretlenen diğer bir rota olan St. Paul yolu da doğal, kültürel özelliklerinin yanı sıra Hıristiyanların yakından ilgisini çekecek bir rotadır. Kısaca, bu şekilde ülkemizin sağlıklı turizm potansiyeli artacak ve ülkemiz kültürel mirasına sahip çıkmak adına bir girişimde bulunmuş olacaktır.

Avrupa Kültür Rotası programına dâhil olmanın bölgeye sağlayacağı avantajlar;

1. Programa dâhil edilen rotanın her yıl Avrupa Konseyi çevre koruma esaslarına göre değerlendirilip, kontrolünün sağlanması,
2. Avrupa genelinde rotanın tanıtımının tüm Avrupa ülkelerde yapılması,
3. Rotanın ortak kültürel bir miras olarak kabul edilmesi,
4. Rota üzerinde yer alan varsa antik kent ve eserlerin restorasyon ve konservasyon çalışmaları için hibe fonlarının aktarılması,
5. Rota üzerindeki flora ve faunanın araştırılması ve bilimsel nitelik kazandırılması için desteğin sağlanması,
6. Rotanın tamamını yürüyenlere sertifika verilerek, birden fazla aynı rotayı yürüyenlerin Avrupa'daki farklı bir rotada yapabileceği ücretsiz gezi için fırsat tanınması,
7. Yörenin ve dolayısıyla ülkenin tanıtımının, kültür rotası programına dahil ülkelerde yapılması, yöreye gelen kaliteli yabancı turist sayısında artış sağlanması,
8. Klasik turizm anlayışının değişerek, alternatif turizm çeşitliliği sağlamak ve kültür turizmine yönelik faaliyetleri teşvik etmek,
9. Gelen yabancı turistleri, otel dışına çıkararak, ülkenin doğal güzelliklerini görmelerini sağlamak ve alternatif turizm etkinliğine katılmalarını teşvik edip, harcama dengelerini yöreyi olumlu etkileyecek şekilde değiştirmek.

Referanslar

Akurgal, E 1998, *Anadolu Kültür Tarihi*, Tübitak, Ankara

Anonymous. 2010 *Tourism Highlights* 2010 Edition, UNWTO

Anonymous2008 b Web Sitesi: http//Santiago-cosmostela.net

Anonymous 2009 Web Sitesi: http://www.lycianfederation.co.uk/

Boo Elizabeth, (990): Ecotourism: The Potentials and Pitfalls, WWF, Washington DC)

Clow, K ve Richarson, T 2000 *Lycian Way*

Davis,G(1988) *Non-consumptive Wild-life-Oriented Recreation*; 17

İbrahimov,A. (2006*), Geographical Perspectives on Globalization of Tourism and the Situation of Turkey*, Aegean GeographicalJournal

Kulözü,N. (2009*) St. Paul Yolu ve çevresinin rekreasyonel ve Peyzaj Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma*; 77-100

Okyanus,A(2010) *Lycian Way* ;23, Garanti

Özbey,F.R, (2002), *Sustainable Tourism Development in Glabalization Progress*, Glabalization and Sustainable Development, International Scientific Conference, Book:4, 135-150, Varna

Sarı, H (2007). *Likya Yolu Raporu*; 4-9

UNWTO, 2009. Facts & Figures, *http://www.unwto.org/facts.menu*

Umar, B (1999) *Lycia*, İnkılâp Kitapevi

Ünal, S (2010) *Tiltaneke*, Likya Yolu-Ortadoğu;67-70, Siyah Beyaz

Ünal, T. (2010) *Turizmin Gelişmesinde Çevrenin Önemi*, Çevre Sorunları Vakfı, Turizm ve ÇevreKonferansı;5, Önder